

Bacheloroppgave

ADM650 Jus og administrasjon

**Leve hele livet
- med bistand fra frivilligheten**

Line Hatmosø Hoem

Totalt antall sider inkludert forsiden: 29

Molde, 21.05.2019

Høgskolen i Molde
Vitenskapelig høgskole i logistikk

Obligatorisk egenerklæring/gruppeerklæring

Den enkelte student er selv ansvarlig for å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler, retningslinjer for bruk av disse og regler om kildebruk. Erklæringen skal bevisstgjøre studentene på deres ansvar og hvilke konsekvenser fusk kan medføre. Manglende erklæring fritar ikke studentene fra sitt ansvar.

Du/dere fyller ut erklæringen ved å klikke i ruten til høyre for den enkelte del 1-6:		
1.	Jeg/vi erklærer herved at min/vår besvarelse er mitt/vårt eget arbeid, og at jeg/vi ikke har brukt andre kilder eller har mottatt annen hjelp enn det som er nevnt i besvarelsen.	☒
2.	Jeg/vi erklærer videre at denne besvarelsen: <ul style="list-style-type: none">• ikke har vært brukt til annen eksamen ved annen avdeling/universitet/høgskole innenlands eller utenlands.• ikke refererer til andres arbeid uten at det er oppgitt.• ikke refererer til eget tidligere arbeid uten at det er oppgitt.• har alle referansene oppgitt i litteraturlisten.• ikke er en kopi, duplikat eller avskrift av andres arbeid eller besvarelse.	☒
3.	Jeg/vi er kjent med at brudd på ovennevnte er å betrakte som fusk og kan medføre annullering av eksamen og utestengelse fra universiteter og høgskoler i Norge, jf. Universitets- og høgskoleloven §§4-7 og 4-8 og Forskrift om eksamen §§14 og 15.	☒
4.	Jeg/vi er kjent med at alle innleverte oppgaver kan bli plagiatkontrollert i URKUND, se Retningslinjer for elektronisk innlevering og publisering av studiepoenggivende studentoppgaver	☒
5.	Jeg/vi er kjent med at høgskolen vil behandle alle saker hvor det forligger mistanke om fusk etter høgskolens retningslinjer for behandling av saker om fusk	☒
6.	Jeg/vi har satt oss inn i regler og retningslinjer i bruk av kilder og referanser på biblioteket sine nettsider	☒

Personvern

Personopplysningsloven

Forskningsprosjekt som innebærer behandling av personopplysninger iht. Personopplysningsloven skal meldes til Norsk senter for forskningsdata, NSD, for vurdering.

Har oppgaven vært vurdert av NSD?

ja nei

- Hvis ja:

Referansenummer:

- Hvis nei:

Jeg/vi erklærer at oppgaven ikke omfattes av Personopplysningsloven:

Helseforskningsloven

Dersom prosjektet faller inn under Helseforskningsloven, skal det også søkes om forhåndsgodkjenning fra Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk, REK, i din region.

Har oppgaven vært til behandling hos REK?

ja nei

- Hvis ja:

Referansenummer:

Publiseringsavtale

Studiepoeng: 15

Veileder: Beinta Jákupsstovu

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven, §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjennelse.

Oppgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering:

ja nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

ja nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja:

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?

ja nei

Dato:

Forord

Dette har vært en spennende og krevende oppgave å skrive. Frivillig sektor er en interessant sektor å lære mer om spesielt siden jeg jobber med det til daglig selv, men den er også sammensatt og litt vanskelig å få fatt på. Jeg vil takke veilederen min for gode samtaler og hjelp underveis. Jeg vil også takke familie og venner for barnepass og tilrettelegging slik at jeg klarte å gjennomføre dette ved siden av jobb. Jeg har lært mye ved å skrive denne oppgaven og håper den kan være nyttig for andre enn meg selv i en tid der frivillighet har stort fokus.

Sammendrag

I denne oppgaven har jeg skrevet om frivillighet og hvilke forventninger det offentlige stiller til sektoren innenfor eldreomsorgen.

Jeg viser først til det historiske bakteppet om frivilligheten samt teori som definerer noen sentrale begreper.

Metoden jeg har brukt i oppgaven er en kvalitativ innholdsanalyse der jeg har analysert St. Meld. 15 (2017-2018): Leve hele livet. En kvalitetsreform for eldre. Funnene jeg har gjort er blant annet at det er store forventninger til hva frivilligheten kan løse innenfor eldreomsorgen i årene som kommer, men at en statlig og kommunal føring er krevende ut fra hvordan frivilligheten fungerer.

Innhold

1.0	Innledning	1
1.1	Problemstilling	3
2.0	Teoretisk grunnlag	4
2.1	Historien og dugnadsånden	4
2.2	Definisjoner på dugnad og frivillighet og en sammenligning.....	5
2.3	Nedenfra og opp versus ovenfra og ned.....	6
2.4	Frivilligheten inn i eldreomsorgen	7
2.5	Formell og uformell omsorg	8
2.5.1	Figur 1. Institusjonelle løsninger for omsorg.....	9
3.0	Metode.....	10
3.1	Kvalitativ innholdsanalyse (Policyanalyse)	10
4.0	Analyse av Meld. St. 15. Leve hele livet – en kvalitetsreform for eldre	12
4.1	Kort om mål og oppbygging av dokumentet	13
4.2	Alt henger sammen med alt	14
4.3	Aldersvennlig samfunn med aktivitet og fellesskap	15
4.4	Økonomiske intensiver som bygger på forventninger	16
4.5	Koordinering og samfunnskontakt.....	17
4.6	Oppsummering.....	18

1.0 Innledning

I denne oppgaven ønsker jeg å skrive om frivillighet innenfor eldreomsorgen.

Eldreomsorgen er en del av omsorgssektoren og derfor i stor grad en offentlig oppgave.

Men siden 1970-tallet har flere og flere offentlige dokumenter som for eksempel

Stortingsmeldinger trukket frem frivilligheten som en viktig aktør i sivilsamfunnet, og

videre som en viktig bidragsyter til velferdssamfunnet. Den aller siste Stortingsmeldingen

om dette er Meld. St. 15 (2017-2018) *Leve hele livet – En kvalitetsreform for eldre*. I

denne Stortingsmeldingen er det mye fokus på at man nettopp skal kunne leve hele livet.

Det er derfor i tillegg til det lovpålagte og kvalitetsmessige innenfor den offentlige

omsorgen trukket frem at det å leve hele livet også innebærer å ha et godt og meningsfullt

innhold i hverdagen sin. Dette kan for eksempel dreie seg om å ha gode møteplasser der

man treffer venner, besøksvenner på institusjon og praktisk hjelp til enkle oppgaver som

handling eller å gå på en tur. Slike oppgaver kan med litt organisering løses av frivillige og

dette gjøres i mange kommuner i dag i samarbeid med frivillige organisasjoner.

Nasjonalforeningen for Folkehelsen har for eksempel en aktivitet som heter

Aktivitetsvenn. En aktivitetsvenn er en frivillig som gjør aktiviteter sammen med en

person som har demens. (<https://nasjonalforeningen.no/tilbud/aktivitetsvenn-for-personer-med-demens/>)

Men hvor mye kan frivilligheten egentlig gjøre innenfor eldreomsorgen uten å gå på

akkord med det som skal være et offentlig ansvar? Hvilke forventninger stiller det

offentlige til frivilligheten og strider det med kjernen i frivilligheten som sterk og

selvstendig? Det har alltid vært et viktig prinsipp at frivilligheten skal styre seg selv, og at

det ikke er staten som skal sette målene. Dette blir understreket i blant annet

Stortingsmelding 10 *Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfoldig – den statlege frivilligheitspolitikken* (2018-2019).

De senere år er det kommet både forskning og faglitteratur om den frivillige sektoren og

dens rolle i organisasjonssamfunnet. Frivilligheten er et begrep som blir brukt mye, men

som for mange samtidig fremstår noe vagt. Likevel er oppmerksomheten rundt

frivilligheten stor.

Frivillige organisasjoner blir stadig trukket frem som en del av løsningen på store utfordringer i samfunnet (Wollebæk, Selle, Lorentzen, 2000). I de siste årene er det spesielt innenfor omsorgsfeltet denne sektoren løftes ytterligere opp. De fleste omsorgsoppgaver som for eksempel eldreomsorgen, er kommunale oppgaver. Disse oppgavene har oftest statlige føringer blant annet gjennom finansieringsordninger og krav til kvalitet i tjenestene. Ny forskning fra Lorentzen og Skinner (2019) i rapporten Frivillige i omsorgssektoren tar opp dette temaet og definerer på en god måte hva kommunal omsorg er. Kommunal omsorg er regelstyrt, lovhjemlet, hierarkisk ordnet og offentlig finansiert. Den er preget av stor grad av rutinearbeid, stram timeplan og med få rom for avvik. I tillegg er det ofte tjenester som formidles av fagfolk med en yrkesrettet utdanning og styrt av fastlagte standarder. (Lorentzen og Skinner 2019).

Det er en kjent debatt i Norge at vi kommer til å stå ovenfor store utfordringer innenfor eldreomsorgen i årene fremover. Statistikk for disse årene viser at antallet eldre øker. Dette er et resultat av det store etterkrigskullet som nå blir gamle kombinert med at levealderen øker og fødselstallene minker. (Meld. St. 15 Leve hele livet – en kvalitetsreform for eldre. 2017. s:32) Økt antall eldre kombinert med lavere antall søkere til utdanninger innenfor omsorgsyrker kan være grunnlaget for at frivilligheten nå ønskes mobilisert i større grad. Ved å studere statistikk om frivillighet er det grunn til å tro at potensialet innenfor sektoren er stor. Her finnes det gode kilder som blant annet SSBs satellittregnskap for frivillighet. Der finner man blant annet at frivillig sektor i Norge er på verdenstoppen.

<https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/statistikker/orgsat/aar/2018-10-12?fane=om#content>

For å drøfte dette videre i min analyse blir det viktig å forstå hva frivillighet er både ut fra hvordan frivilligheten definerer seg selv og om dette svarer til de forventningene som det offentlige stiller til den i sine dokumenter og utredninger. Jeg har en oppfatning av at frivilligheten ønsker å drive på sine egne premisser, og at det historisk har vært viktig at frivilligheten er basert på initiativer som kommer nedenfra og opp og ikke motsatt. Det var slik dugnad oppsto med en sterk vi-følelse hos en gruppe mennesker som motiverer til kollektiv arbeidsinnsats. Som Lorentzen og Skinner (2019) også tar opp i sin forskning er frivilligheten ofte basert på foreningen eller organisasjonens formål og verdigrunnlag. Det er dette som er grunnlaget for deres aktiviteter. De rekrutterer fra sine egne medlemmer og

i tillegg ut fra sine egne interesser og medlemmenes engasjement. (Lorentzen og Skinner, 2019)

Det er derfor dette temaet har engasjert og interessert meg siden frivillighet til stadighet blir trukket frem i statlige offentlige dokumenter som jeg ser på som planverk som legger forventningene ovenfra og ned. Spesielt innenfor omsorgssektoren og eldreomsorgen som tradisjonelt sett er sterkt offentlig styrt utfra lovhjemler og offentlig finansiering. Jeg vil undersøke om dette kan føre til noen utfordringer og om forventningene står i kontrast med hva frivilligheten kan og vil levere.

1.1 Problemstilling

Min problemstilling er derfor å se på forventninger som det offentlige har til frivilligheten innenfor eldreomsorgen. For å analysere dette vil jeg lage en kvalitativ innholdsanalyse (Policyanalyse) av Meld. St. nr 15 (2017-2018): Leve hele livet – en kvalitetsreform for eldre.

2.0 Teoretisk grunnlag

Gangen i denne oppgaven er at jeg først vil klargjøre noen sentrale begreper. Jeg vil blant annet se på det historiske bakteppet om frivilligheten og definere forskjellene mellom dugnad og frivillighet. Videre vil jeg vise til hvordan man definerer selve begrepet frivillighet og at man innenfor omsorg skiller mellom omsorg som er plikt og omsorg som er frivillig. Dette blir definert som formell og uformell omsorg. Som en intro til analysedelen vil jeg drøfte nærmere temaet om frivilligheten i eldreomsorgen med et spesielt fokus på om føringene kommer nedenfra og opp eller ovenfra og ned.

2.1 Historien og dugnadsånden

For å se utviklingen over tid og få et godt bakteppe for analysen er det en fordel å se kort på historien.

Det sies ofte at dugnad er noe særnorsk som kanskje kan være vanskelig for utenforstående å fange opp og forstå. Det er noe som har rot i tradisjonene våre at vi bidrar, gjerne ulønnet, i lokalsamfunnet vårt. I alle tider har vi funnet sammen for å løse arbeidsoppgaver, hjelpe hverandre og for å danne sosiale møteplasser. Mange vil påstå at frivilligheten er en del av den norske folkesjelen, og kanskje til og med en viktig bærebjelke i samfunnet vårt.

Både organisert og uorganisert frivillighet har røtter langt tilbake, enten det gjaldt naboen som hjalp til hvis noen hadde behov for bistand i hjemmet eller mer krevende og fysiske arbeidsoppgaver for eksempel på et gårdsbruk. Man hjalp hverandre der det var behov og gjensidighet var en viktig del av det.

I boka Den norske dugnaden av Håkon Lorentzen og Line Dugstad (2011) blir dette grundig gjennomgått faglig. Blant annet skriver de at dugnad er noe nordmenn nesten har et medfødt forhold til, og at dugnaden og dens historiske forløpere er blant de eldste

tradisjonene i det norske samfunnet. Med røtter helt tilbake til 1200-tallet gir historien om dugnaden innblikk i hvordan folk organiserte sine sivile liv lenge før velferdsstaten og de frivillige organisasjonene så dagens lys. De skriver også noe om dugnad som sammenfaller med det vi ser i dag – nemlig at frivilligheten eller «dugnadsånden» ofte blir koblet inn når store samfunnsutfordringer skal løses, ved at dugnad er noe fagfolk roper på når de ønsker seg ekstra mobilisering (Lorentzen og Dugstad, 2011).

I dag er kanskje dugnad knyttet mer til den organiserte frivilligheten som for eksempel loddsalg gjennom idrettslag, kakesalg på fotballcup og billettsalg til et kulturarrangement. Fellesnevneren er likevel at det er arbeid utført for å bidra med noe samfunnsnyttig uten å få betalt for det på en lønsslipp. Men er dugnad og frivillighet det samme? Grunnen til at jeg ønsker å se disse to begrepene opp mot hverandre er for å forstå mer rundt hva det er som gjør at vi løfter dette med ubetalt arbeidsinnsats så høyt når vi skal løse store oppgaver i samfunnet. Og om et eventuelt skille mellom disse to begrepene og måtene å jobbe på kan ha en forskjell for i hvor stor grad sivilsamfunnet greier å bidra til forventningene som stilles.

2.2 Definisjoner på dugnad og frivillighet og en sammenligning

Dugnad blir av Lorentzen og Dugstad (2011) beskrevet ut fra en rekke kjerneelementer.

De blir etter sin historiske gjennomgang stående ved fem kjennetegn på dugnad:

- Ubetalt arbeid: ingen mottar lønn for det de gjør
- Samtidighet: folk møtes ansikt til ansikt
- Arbeid: de som kommer sammen, utfører felles arbeidsoppgaver
- Tidsavgrensning: en definert begynnelse og slutt (vanligvis en eller to dager)
- Sosiale innslag: fest, måltid eller andre aktiviteter som styrker deltakernes følelse av fellesskap. (Lorentzen, Dugstad. 2011)

Frivilligheten blir ofte definert ut fra det den ikke er, altså ikke offentlig og ikke lovpålagt. Det er et prinsipielt skille mellom en offentlig oppgave og en frivillig oppgave.

I en artikkel fra Håkon Lorentzen og Laila Tingvold (2018) Frivillig innsats – hindre i omsorgssektoren er frivillig arbeid definert slik:

«Med «frivillig arbeidskraft» eller «frivillig arbeid» mener vi ubetalte innsatser i regi av en organisert aktør; lag og foreninger, frivilligsentraler, sykehjem, barnehager med mer. I tråd med internasjonal begrepsbruk rommer termen «frivillig arbeidskraft» ikke uformelle tjenester mellom naboer eller familiemedlemmer». (Lorentzen og Tingvold, 2018. s: 121).

Det er også viktig å trekke frem at frivilligheten ofte har sine egne formål og verdigrunnlag som danner basisen for det arbeidet de driver med.

Det er altså noen likhetstrekk, men også noen forskjeller mellom frivillighet og dugnad. Dugnaden er mer tidsavgrenset enn hva frivilligheten er, og den eksisterte lenge før frivillige organisasjoner ble opprettet. Det vil si at man ikke nødvendigvis knyttet seg til en frivillig organisasjon for å bidra i en dugnad. Dugnaden gjøres etter kjennetegnene at man møtes ansikt til ansikt og er preget av samtidighet. I definisjonen av frivilligheten er det et viktig trekk at den ubetalte innsatsen er i regi av en organisert aktør som for eksempel en frivilligsentral. Da er kanskje de frivillige i sving på ulike tidspunkter og ikke alltid sammen som en stor gruppe. Den er heller ikke nødvendigvis tidsavgrenset til noen dager, men kan strekke seg over lengre tid, for eksempel dersom man er besøksvenn på et sykehjem til faste tider og intervaller. Dette skiller de to fra hverandre. De viktigste likhetstrekkene er slik jeg ser det at de begge baserer seg på ubetalte innsatser og at innsatsen er initiert fra «grasrota», altså nedenfra og opp. Dette gjelder både den lange tradisjonen om dugnad, og over til det mer organiserte samfunnet vi har i dag.

2.3 Nedenfra og opp versus ovenfra og ned

Wollebæk og Selle viser til noe av dette i boken Det nye organisasjonssamfunnet (2002) som handler om endringer i det frivillige organisasjonslivet. Bakgrunnen for boka er blant annet at det norske samfunnet er sterkt preget av frivillig organisering og de viser til den store veksten i organisasjoner som skjedde siden 1970-tallet og frem til boka ble skrevet på begynnelsen av 2000-tallet.

De trekker frem at organisasjonene er sentrale institusjoner i demokratiet. De viser også til Putnam som ser demokrati som noe som primært blir skapt nedenfra og opp, og at dette er noe man finner igjen i de frivillige organisasjonene. Putnam ser frivillige organisasjoner som horisontale sosiale nettverk som skaper samhandling mellom mennesker som kanskje ikke ville møttes i en annen sammenheng (Wollebæk, Selle. 2002). Dette er i tråd med hvordan frivilligheten i sin helhet beskrives i den siste Stortingsmelding 10 Frivilligheita - sterk, stødig og sjølvstendig (2018-2019) fra Kulturdepartementet hvor det innledningsvis står at «Eit grunnleggjande prinsipp for frivilligheitspolitikken er sjølvstendet til frivilligheita. Det er ikkje staten som set måla for frivilligheita – det gjer frivilligheita sjølv.» (Meld. St. 10 (2018-2019): «Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfoldig – den statlege Frivilligheitspolitikken. S:7)

Det er kanskje her de største utfordringene kommer når staten skal mobilisere frivilligheten samtidig innenfor ulike sektorer. Da kommer ikke initiativet nødvendigvis fra frivilligheten selv slik vi også tidligere har sett at dugnaden var preget av. Det er ikke lenger fra «grasrota» når målene er definert fra det offentlige.

Som jeg skrev innledningsvis i oppgaven har den kommunale omsorgen en annen måte å organisere seg på ved at den er regelstyrt, lovhjemlet, hierarkisk ordnet og offentlig finansiert. Man kan dermed drøfte videre senere om dette er en organisering som er mer «ovenfra og ned» gjennom et hierarkisk styre, og om dette er i kontrast med måten frivilligheten er organisert på.

2.4 Frivilligheten inn i eldreomsorgen

Frivillighet innenfor kultur, idrett og sosialt arbeid har lenge hatt høy oppslutning i Norge. Nå viser flere offentlige strategier at frivilligheten ofte løftes høyt innenfor helse og spesielt innenfor eldreomsorgen. Lorentzen og Tingvold (2018) viser til flere eksempler på dette ved at det gjennom de siste tiårene har blitt et økt fokus på å integrere frivilligheten i større grad innenfor omsorgstjenestene.

«Helt fra den første folkehelsemeldingen kom St.meld. 16 (2002–2003) Resept for et sunnere Norge, søkte staten å revitalisere sitt forhold til de frivillige organisasjonene (Helsedepartementet, 2003). I meldingen God helse – felles ansvar (2012–2013) ble folkehelse knyttet til allmenn deltakelse i frivillige organisasjoner, samtidig som fokus ble rettet mot spesielt utsatte grupper og møteplasser som eldresentre, skoler, ungdomsklubber og skolefritidsordningen (Helse- og omsorgsdepartementet, 2013). I meldingen Mestring og muligheter (2014–2015) ble eldre trukket fram som en spesielt viktig målgruppe, samtidig som det tverrsektorielle perspektivet ble understreket (Helse- og omsorgsdepartementet, 2015).» (Lorentzen og Tingvold, 2018: 121)

Det er altså ikke noe nytt at frivillighet har blitt viktigere innenfor denne sektoren de siste årene. Det har vokst seg frem over tid. Likevel viser statistikken om frivillighet at man ikke har lykkes helt med den store mobiliseringen her selv om vi er på verdensstoppen innenfor frivillighet. Det er fortsatt slik at over halvparten av frivillig arbeid legges ned i kultur- og fritidsorganisasjoner, inkludert idrett. En mindre del går til omsorgssektoren der frivillige organisasjoner bidrar med mellom 500 og 10 000 årsverk. I Stortingsmeldingen Leve hele livet (2017-2018) drøftes det om dette kan ha en sammenheng med fremveksten av en sterk velferdsstat med gode offentlige tjenester. Stortingsmeldingen Leve hele livet (2017-2018) har likevel spesielt stort fokus på at frivilligheten kan bidra med å skape meningsfulle aktiviteter for de eldre, og dermed være et viktig ledd for å motvirke ensomhet. På denne måten blir frivilligheten et supplement og ikke en erstatning for de offentlige oppgavene.

2.5 Formell og uformell omsorg

Ut fra definisjonen på frivillig arbeid innebærer den ikke tjenester mellom naboer og familiemedlemmer. Det må derfor rekrutteres fra andre plasser dersom det skal være innenfor definisjonen. Figur 1 viser hvor frivilligheten plasserer seg mellom offentlig sektor, markedet og familien og er et nyttig analyseverktøy når jeg skal se videre på frivillighet innenfor eldreomsorgen. Det figuren viser er blant annet at familien står i en særstilling innenfor omsorg, og i noen tilfeller har familien omsorgsplikt for eksempel dersom man har foreldreansvar for et barn. Det er også sterke normer i samfunnet om at familien skal stille opp. For eksempel at barn vil føle det som plikt å hjelpe foreldre med omsorgsbehov.

2.5.1 Figur 1. Institusjonelle løsninger for omsorg

	Betalt omsorg	Ubetalt omsorg
Plikt	Offentlig omsorg	Familie
Frivillig	Marked	Frivillighet

Kilde: Jákupsstovu 2012.

I artikkelen til Lorentzen og Tingvold (2018) blir også dette med omsorgsbegrepet drøftet. De nevner blant annet at skillet mellom formell og uformell omsorg er i ferd med å viskes mer og mer ut. I flere dokumenter er det trukket frem at frivillighet har en egenverdi som i seg selv er helsebringende. Det vil si at den som bistår med frivillig arbeid ikke bare hjelper andre men også hjelper seg selv gjennom å drive med aktiviteter som har en egenverdi for den frivillige

Definisjonen Lorentzen og Tingvold (2018) bruker på selve omsorgsbegrepet er delt. Når omsorg ytes av fagfolk i lønnet arbeid, betegnes den gjerne som «formell», mens foreldre,

pårørende, slektninger, naboer og andre står for «uformell» omsorg (Hodges & Ferreira, 2010; Martinsen & Wærness, 1991). Det er dermed riktig å anta at frivillighetens rolle innen omsorg blir en uformell form for omsorg siden den ikke er betalt.

Mange tjenester som eldre mottar er lovpålagte tjenester som de har krav på gjennom Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m (Helse- og omsorgstjenesteloven.) Det er denne loven som blant annet regulerer hvilke tjenester kommunen skal levere. For eksempel om personer har krav på sykehjemsplass, omsorgsbolig eller hjemmetjenester. Den regulerer også hvilke faglige krav det stilles til de som skal utføre tjenestene. Det er utfra figur 1 tjenester som er betalt omsorg som gjøres av plikt og en formell omsorg. Når jeg analyserer må jeg lete etter forventninger som stilles til frivilligheten, og det innebærer utfra disse definisjonene ikke familien som i mange tilfeller bidrar mye. Dersom det er slik at frivilligheten, og ikke familien, som skal mobiliseres til innsats vil det kunne gjøre utfordringen enda større.

3.0 Metode

I denne oppgaven ønsker jeg å tilnærme meg temaet gjennom kvalitativ metode. En slik studie har som regel få enheter der data samles inn som ord. Som jeg har belyst tidligere er det ikke mangel på data innenfor dette feltet. Det er flere metoder for innsamling av kvalitative, åpne data. Blant annet det individuelle åpne intervjuet, fokusgruppeintervju, observasjon og dokumentundersøkelse. Problemstillingen er relativt åpen og uklar og krever derfor at jeg går i dybden av temaet. En kvalitativ tilnærming egner seg ofte til å avklare et uavklart tema nærmere og til å få frem en nyansert beskrivelse av temaet. (Jacobsen 2015)

3.1 Kvalitativ innholdsanalyse (Policyanalyse)

Både individuelt åpent intervju og gruppeintervju ville vært interessant i denne oppgaven. Da kunne jeg samlet inn data fra representanter fra frivilligheten samt representanter fra

det offentlige om deres forventninger innenfor eldreomsorgen. Likevel ville det kanskje blitt for individfokustert og farget av de respondentene som hadde blitt utvalgt. I innledningen har jeg fokusert mye på alle de dokumentene som allerede finnes og som trekker frem frivilligheten innenfor eldreomsorgen. Jeg er derfor interessert i hva det offentlige faktisk har sagt om forventninger gjennom sine offentlige dokumenter og forsøke å analysere dette. Jeg vil da benytte meg av informasjon som er skrevet eller samlet inn av andre og en dokumentundersøkelse/kvalitativ innholdsanalyse godt egnet. Jeg vil benytte meg av offentlige kilder som sikrer at de er tilgjengelige og troverdige. (Grønmo 2015) I en slik metode er det innholdet i ulike dokumenter som systematisk blir gjennomgått med sikte på å finne relevant informasjon om de forholdene som skal studeres. De delene av innholdet som er relevant for problemstillingen blir bearbeidet, systematisert og registrert på en slik måte at de kan brukes som datagrunnlag i oppgaven. (Grønmo 2015)

En slik analyse er mest vanlig å bruke når dokumentene har verbalt innhold i form av tekster som foreligger skriftlig eller muntlig. I denne oppgaven fokuserer jeg mye på offentlige dokumenter, og datainnsamling i en slik metode foregår til dels parallelt med analysen. På den måten får jeg god innsikt i hvilke dokumenter som gir det beste datagrunnlaget for min problemstilling. Det kan gjøre selve innsamlingen lite forutsigbar, siden det kan bli behov for endringer underveis. Men gjennomføringen bygger også på stor fleksibilitet som gjør at nye aspekter kanskje kommer frem. (Grønmo 2015)

Grønmo (2015) trekker frem en del viktige forberedelser for en kvalitativ innholdsanalyse. Det viktigste er å avklare fokus for datainnsamlingen ved å velge prioriterte tema, velge typer av tekster og finne de.

Siden jeg i problemstillingen ønsker å se på forventninger som det offentlige har til frivilligheten innenfor eldreomsorgen er det spesielt dette jeg vil ha fokus på når jeg analyserer det dokumentet jeg har avgrenset til. Jeg vil ha et særlig blikk på forventninger som stilles ønsker å gi en bedre velferd for mottakere og en bedre velferd for de frivillige. Det er også viktig å ha et blikk på det økonomiske perspektivet. Dersom forventningene er at det frivillige skal bidra i større grad innenfor eldreomsorgen, gir det signaler om at det følger økonomiske midler med «oppdraget»? Det vil også være viktig å se på om forventningene er i tråd med hvordan frivilligheten definerer seg slik jeg har vist til

innledningsvis. Er forventningene for høye ut fra hvilket samfunnsoppdrag frivilligheten baserer seg på?

Dokumentet jeg vil analysere er Meld. St. 15. Leve hele livet – en kvalitetsreform for eldre (2017-2018). I det teoretiske grunnlaget har jeg allerede gjennomgått mange tekster om temaet, men stortingsmeldingen jeg har valgt er det nyeste offentlige dokumentet om eldreomsorgen og det som vil prege sektoren mest de kommende årene. Det er mange aspekter og vinklinger man kunne valgt innenfor temaet frivillighet, og det kan være lett å rote seg bort. Men siden problemstillingen min trekker frem forventninger vil jeg spesielt se etter om det er konkretisert noen plasser i Stortingsmeldingen hvilke typer oppgaver eller tjenester frivilligheten inviteres til å bidra med.

Videre i en slik analyse peker Grønmo (2015) på at tekstene må gjennomgås systematisk og at forskeren må velge ut og registrere relevant innhold og kategorisere det. I Stortingsmeldingen vil dette i hovedsak være å gjennomgå den nøye, og deretter velge ut de kapitlene og tekstene som handler om nettopp frivillighet. Ved en slik kategorisering er en viktig forskjell mellom datainnsamling og dataanalyse at tekstene som er relevante blir vurdert og fortolket med referanse til problemstillingen og ikke bare samlet inn.

Det er et fleksibelt oppsett og det kan derfor føre til noen problemer underveis. Grønmo (2015) sier at de vanligste er at forskerens perspektiv kan påvirke utvelgelsen og tolkingen av teksten, at begrenset kildekritisk forståelse kan påvirke tolkingen og at begrenset kontekstuell forståelse vil påvirke tekstene. Derfor vil jeg etterstrebe å foreta en analyse som forsøker å holde fokus på det temaet problemstillingen tar opp.

4.0 Analyse av Meld. St. 15. Leve hele livet – en kvalitetsreform for eldre

I denne analysen gir jeg først en beskrivelse av dokumentet og hvilke hovedmål den har. Jeg går også gjennom hvordan den er bygd opp, og hvilke deler av den som er mest relevant for min analyse. Det er et stort dokument som favner bredt, så jeg har derfor konsentrert meg om å se hva som står om frivillighet og forsøke å tolke dette i

sammenheng med resten av innholdet i dokumentet med et særlig blikk på om det er noen klare forventninger.

4.1 Kort om mål og oppbygging av dokumentet

Denne Stortingsmeldingens mål er å lage en reform som skal bidra til at eldre får flere gode leveår med god helse der de lever lengre, opplever god livskvalitet og at de i større grad mestrer eget liv og får god helsehjelp. Noe av grunnlaget for reformen er at kvaliteten på blant annet aktivitetstilbud, aldersvennlige lokalsamfunn og møteplasser for eldre varierer i kommunene. Noen har gode tilbud, mens andre ikke har like mange. Reformen skal også bidra til at pårørende ikke blir utslitt og at ansatte opplever et godt arbeidsmiljø der de får brukt sin kompetanse og gjort en faglig god jobb. (Meld. St. 15. 2017-2018 Leve hele livet – en kvalitetsreform for eldre) Målgruppen er eldre over 65 år som både er hjemmeboende og på institusjon.

For å få et overblikk i dokumentet benyttet jeg meg av søknadsfunksjonen i den nettbaserte versjonen av Stortingsmeldingen på Regjeringen sin nettside. Jeg valgte å søke på ordene frivillighet, frivillig og samfunnskontakt til å begynne med.

Det er 59 treff på ordet frivillighet i dokumentet, og hele 305 treff på ordet frivillig. Det er 17 treff på ordet samfunnskontakt. Det er ingen tvil om at dette temaet er en viktig del av dokumentet og at det er gjennomgående i hele Stortingsmeldingen. Jeg gikk deretter systematisk gjennom dokumentet for å fordype meg ytterligere i de kapitlene eller avsnittene som handlet om frivillighet for å tolke det som sto og se om jeg kunne finne noen klare forventninger til hva frivilligheten skal eller kan løse i eldreomsorgen. Denne meldingen er bygd opp av kapitler men også av mange eksempler på tiltak fra kommuner, helseforetak og organisasjoner i hele landet. Disse eksemplene skal være til inspirasjon for de som skal gjennomføre reformen. Stortingsmeldingen består av 10 kapitler:

1. Sammendrag
2. Aldring og eldre – helse og velferd
3. Grunnlaget for reformen
4. Et aldersvennlig Norge

5. Aktivitet og fellesskap
6. Mat og måltider
7. Helsehjelp
8. Sammenheng
9. Plan og gjennomføring
10. Økonomiske og administrative konsekvenser.

Under samtlige av disse kapitlene kan man finne tekster eller eksempler på aktiviteter som kan gjøres med hjelp av frivillige og frivillige organisasjoner. Stortingsmeldingen har fem innsatsområder som presenteres i kapittel 4-8 og er likelydende med kapittelnavnet. Det er disse jeg vil fokusere mest på fordi det også er her man finner flest eksempler på forventninger til frivilligheten.

4.2 Alt henger sammen med alt

Allerede i første avsnitt av sammendraget blir dette med viktigheten av sosiale fellesskap stadfestet. Her står det at det er viktig at eldre deltar i sosiale fellesskap og at de kan bidra med sine ressurser i jobb, for familie og venner eller i nærmiljøet. Det er naturlig at dette også innebærer frivillige organisasjoner som vi tidligere i oppgaven har sett er en viktig del av sivilsamfunnet i Norge. Det kommer også tydelig frem i meldingen at den frivillige sektoren må bidra og er avgjørende for at alle tiltakene i reformen skal være gjennomførbare. De fem hovedområdene i Stortingsmeldingen er

- Et aldersvennlig Norge
- Aktivitet og fellesskap
- Mat og måltider
- Helsehjelp
- Sammenheng i tjenestene.

Til sammen peker Stortingsmeldingen på 25 konkrete og utprøvde løsninger som er samlet inn fra hele landet. I veldig mange av disse er frivilligheten representert og spesielt i de tre

første. Det kan derfor tolkes som at forventningene til frivilligheten er stor gjennom denne reformen og det skrives også flere plasser at sektoren bør mobiliseres i dette arbeidet.

De to siste kapitlene tar mer for seg den formelle omsorgen og oppgavene til blant annet helsetjenestene i kommunene og spesialisthelsetjenestene. Mange av tiltakene er prøvd ut i andre kommuner og har blitt systematisert og samlet gjennom denne meldingen med mål om å fungere som en slags ressursbank for andre. Eksemplene på tiltak er ment til å brukes som inspirasjon, og må ikke nødvendigvis kopieres helt likt men heller tilpasses den enkelte kommune og dens demografi.

4.3 Aldersvennlig samfunn med aktivitet og fellesskap

Under kapitlet om et aldersvennlig samfunn finnes det flere eksempler på hva frivilligheten kan bidra med. I Regjeringens strategi for et aldersvennlig samfunn står det at: «frivillig sektor og sivilsamfunnet får en økt betydning for å aktivisere og styrke den sosiale deltakelsen. En del av denne strategien er å skape aldersvennlige byer og lokalsamfunn.» (Meld. St. 15. 2017-2018 leve hele livet. En kvalitetsreform for eldre: 70)

Mange av tiltakene for å bli et aldersvennlig lokalsamfunn dreier seg om universell utforming og tilrettelegging for at eldre kan delta på aktiviteter. Dette er stort sett kommunale eller fylkeskommunale oppgaver, men i dette kapitlet er også seniorressursen i seg selv en viktig del. Her står det at seniorer bidrar med betydelige verdier gjennom frivillig arbeid, og at potensialet til økt mobilisering frem mot 2030 er stort. Stortingsmeldingen viser til at mange eldre ønsker å bidra med frivillig arbeid men at det er få som melder seg til innsats selv. Et tiltak for å øke mobiliseringen og rekrutteringen kan være «eldre hjelper eldre» som er en gruppe eldre som ønsker å hjelpe andre i samme situasjon. Det er Frivilligsentralen i Klepp som formidler kontakten mellom de som ønsker å hjelpe og de som trenger hjelpen (ibid:76).

For å få økt mobiliseringen av seniorressursen må det legges til rette for det, og det står videre at lokale ideelle organisasjoner, klubber og foreninger, frivilligsentraler og kommuner er sentrale aktører i dette arbeidet. Det drøftes i Stortingsmeldingen at en slik mobilisering er viktig for den enkelte som får brukt sine ressurser og for fellesskapet.

Det er mange eksempler på aktiviteter som kan gjennomføres for å skape flere aktiviteter og fellesskap, og mange av disse er avhengige av frivilligheten. Det pekes også på at det er mangel på systematisk samarbeid mellom helse- og omsorgssektoren og frivillig sektor. Det er en forventning om at mer systematisk arbeid vil føre til flere gode aktiviteter for eldre, og at en slik mobilisering også vil være viktig for den enkelte gjennom at de får bidratt med noe meningsfylt i hverdagen. Frivillige kan for eksempel brukes til aktivitetsvenn, måltidsvenn, ruslevn og til å skape generasjonsmøter mellom unge og eldre.

4.4 Økonomiske intensiver som bygger på forventninger

En konkret måte å analysere forventninger på er å se om det kan finnes noen økonomiske fordeler for de som lykkes i arbeidet med reformen. I Stortingsmeldingen står det blant annet:

«kommuner som omstiller seg i tråd med reformen vil prioriteres innenfor relevante eksisterende og eventuelle nye øremerkede ordninger» (Meld. St. 15 Leve hele livet 2017-2018: 7)

Dette kan tolkes som økonomiske intensiver til de kommunene som omstiller seg best, og dermed også som en klar forventning til at målene og tiltakene i reformen gjennomføres. Forventningen kommer dermed ovenfra og ned og jeg vurderer også forslagene på tiltak som noe overordnede selv om de er med i meldingen som inspirasjon.

Et viktig prinsipp innenfor frivilligheten er at den skal skje på deres egne premisser og ikke bli styrt av det offentlige. Da vil frivilligheten bli for hierarkisk og offentlig styrt. Det er mange frivillige organisasjoner som har deltatt på samlinger om Stortingsmeldingen basert på gode tiltak de har satt i gang i samarbeid med kommunene eller som selvstendige organisasjoner. På den måten har frivilligheten fått bidratt inn i prosessen. Men kommunene i Norge er svært ulike både på størrelse, innbyggertall og demografi så det kan virke noe ambisiøst å tenke at alle skal kunne klare det samme. Dersom frivilligheten skal fungere slik den historisk sett har gjort ser jeg på det som viktig at sektoren selv må få sette i verk tiltak basert på de frivilliges ønsker og organisasjonenes mål og verdigrunnlag.

Det er også noe utvetydig i hvilken grad det egentlig finnes økonomiske fordeler gjennom øremerkede midler og eksisterende midler fordi stortingsmeldingen også sier at kommunene må følge opp reformen i sine budsjett- og økonomiplaner. Reformen legger også opp til at kommunene ikke blir pålagt nye krav eller oppgaver som medfører økte utgifter selv om mange nye tiltak skal prøves ut. Det pekes på at en omstilling vil kunne føre til at bedre og mer effektive tjenester som igjen kan være kostnadsbesparende. Er det kostnadsbesparende fordi en økt mobilisering av frivilligheten er ulønnet arbeidskraft? Det er et relevant spørsmål å stille spesielt siden mange av tiltakene tar i bruk frivilligressursen. Det påpekes likevel at frivilligheten skal være et supplement og ikke overta offentlige oppgaver. (ibid)

Jeg finner ingen steder i Stortingsmeldingen noe om økte midler til frivilligheten selv om den ønskes mobilisert. Det nevnes flere ganger i dokumentet at alle tiltakene henger sammen og er avhengige av hverandre. Det utgjør forventninger for alle aktørene som skal bidra inn i reformen, også den frivillige sektoren. Med så mange eksempler på at sektoren skal bidra er det vanskelig å se for seg at reformen kan gjennomføres uten denne ressursen.

4.5 Koordinering og samfunnskontakt

I dokumentet er det mye fokus på å koordinere og sette tiltak mer i system. Det blir påpekt at det er lite systematisk samarbeid mellom helse- og omsorgstjenesten og frivillighet/sivilsamfunn. Mange av forslagene til tiltak for å løse dette er å koordinere bedre blant annet ved å ansette frivilligkoordinatorer i kommunene og etablere samfunnskontakter. Målet til samfunnskontaktene skal være å mobilisere til frivillig innsats i helse- og omsorgstjeneste.

På denne måten kan frivilligheten mobiliseres i større grad for å skape de gode tiltakene som reformen legger opp til. Det pekes også på at kun 20 prosent av kommunene i Norge har en vedtatt frivilligpolitikk, og at det er et for lavt tall for å svare ut forventningene som stilles. I de lokale tiltakene som er beskrevet og som skal brukes som inspirasjon er det ofte kommunale koordinatore, etablerte frivillige organisasjoner som Nasjonalforeningen for Folkehelsen, Røde Kors eller Frivilligsentraler som står bak. Det er et stort systemfokus gjennomgående i dokumentet.

De gode eksemplene i Stortingsmeldingen viser til mange positive effekter og tiltak som følge av at det systematiseres og koordineres mer. Det som er spesielt positivt er at reformen legger opp til å engasjere flere seniorer i frivillige aktiviteter. Å skape flere gode møteplasser vil kunne være med på å bekjempe ensomhetsproblematikken som sees på som en helseutfordring på sikt dersom det ikke gjøres mer. Andelen av befolkningen som er enslige og bor alene er økende.

Samtidig kan det være utfordrende dersom man ser på historien om dugnaden det er vist til i den teoretiske delen av oppgaven. Initiativene kom nedenfra og opp slik også Putnam mente de frivillige organisasjonene var bygd opp. Med mer koordinering og systematisering kan det bli en utfordring at for få tiltak kommer fra de frivillige selv men heller fra kommunale handlingsplaner og offentlige reformer. Det kan bli krevende for rekrutteringen av de frivillige, og spesielt siden det her er forventet at sektoren skal bidra ganske betydelig.

Når arbeid skal utføres ulønnet ligger det ofte en lojalitet til organisasjonen man jobber for eller et personlig engasjement for saken til grunn. Kanskje skal frivilligheten få beholde sin selvstendighet og drive sine aktiviteter ut fra egne premisser fremfor å bli styrt i for stor grad av kommunene? Samtidig er det vanskelig å se for seg at man skal greie en så stor mobilisering uten noen form for koordinering, system og samarbeid. Jeg sitter igjen med et inntrykk av at frivilligheten skal og kan bidra med mye, men at forventningene som stilles kanskje er noe for høye og for statlig styrte gjennom denne reformen.

4.6 Oppsummering

Som jeg har vist til i analysen er den nye kvalitetsreformen for eldre et omfattende dokument med mange tiltak som skal gjøre det bedre å være eldre i Norge uavhengig av hvor man bor. Det er mye fokus på at eldre er en ressurs som i større grad bør få bidra mer i lokalsamfunnet, og at dette vil ha en egenverdi for den enkelte og for fellesskapet. Det er frivilligheten jeg har fokusert på og ikke like mye på de lovpålagte oppgavene som reformen også har med seg. Grunnen til at reformen kommer er at det er veldig varierende tilbud til eldre rundt om i Norge, der noen kommuner har gode aktivitetstilbud mens andre

ikke har like mye. Stortingsmeldingen viser mange eksempler på hvordan dette kan gjøres, og ønsker at kommunene og fylkeskommunene skal tilpasse og innarbeide blant annet flere aktiviteter og møteplasser for de eldre hvor frivilligheten har en viktig rolle. Mye av løsningen på dette synes å være mer koordinering og samhandling mellom frivillig sektor og helse- og omsorgssektoren blant annet ved å ansette frivilligkoordinatorer, samfunnskontakter samt ha flere samarbeidsarenaer.

Utfordringen ligger i at en slik organisering av frivilligheten er veldig ulik måten den er organisert på i dag der frivillighetens selvstendighet til å ta egne valg står sterkt. Gjennom historien til dugnaden og frivilligheten har jeg vist at initiativene ofte kommer nedenfra og opp fra «grasrota». Det kan fort oppfattes som om staten nå bestiller en rekke tiltak som frivilligheten skal være en leverandør til i samarbeid med kommunene. Det vil kunne gjøre systemet for hierarkisk for frivilligheten.

Slik jeg tolker Stortingsmeldingen vil kommunene som omstiller seg prioriteres innenfor relevante eksisterende og eventuelle nye øremerkede ordninger. Samtidig står det også at kommunene må prioritere innenfor egne budsjetter og handlingsplaner. Det er derfor noe uklart om det ligger noen økonomiske fordeler som følge av reformen eller om det kun skal prioriteres innenfor samme ramme som før. Dersom det er innenfor samme ramme som før kan frivillig ulønnet arbeidskraft bli ytterligere attraktivt for kommunene, og det vil stille krav til at de aktivt jobber med sin frivilligpolitikk. Mer koordinering og samhandling med frivilligheten vil kunne gi mange gode supplementter til den offentlige omsorgen, men dersom det fører til at frivillighetspolitikken rettes ensidig mot en gruppe mener jeg det kan stride med grunnprinsippene til frivilligheten som sterk, stødig og selvstendig. Som Lorentzen og Dugstad (2011) peker på er dugnaden og frivilligheten noe fagfolk ofte roper på når det trengs mobilisering for store samfunnsutfordringer, og det er kanskje noe av dette som skjer gjennom denne reformen fordi statistikken tilsier at økt antall eldre i årene frem mot 2030 vil bli utfordrende. Statistikken på frivillighet er på verdenstoppen og det er ikke vanskelig å forså at man kan se synergier ved å

Men dugnaden er også preget av samtidighet, vi-følelse og tidsbegrenset arbeid. Det arbeidet som nå skal gjøres er langsiktig og systematisk. Frivillig arbeid er ofte preget av et engasjement gjennom en forening, lag og organisasjon eller frivilligsentral og baserer sine aktiviteter på sine formål og sine medlemmers interesser. Hvis det er de kommunale

handlingsplanene som skal definere dette kan det bryte med måten frivilligheten fungerer på og gjøre rekrutteringen vanskelig og uforutsigbart.

Konklusjonen min er at det stilles store forventninger til frivilligheten gjennom denne Stortingsmeldingen, men at det kan bli vanskelig å gjennomføre de i stor nok grad fordi offentlig sektor og frivillig sektor fungerer på ulike måter. Ved at føringer kommer fra staten og skal løses videre i kommunene på overordnet nivå kan det bli for ovenfra og ned for frivilligheten. Det kan også føre til at frivilligpolitikken i kommunene blir for fokusert på en gruppe i samfunnet og ikke på bredden. Ut fra hvordan frivilligheten jobber vil det være svært viktig at de selv får ta del i arbeidet med reformen for å selv være med på å utvikle tiltak og aktiviteter som kan settes i verk. For frivilligheten har potensiale til å bidra med mye, og det er det mange gode eksempler på i Stortingsmeldingen, men det bør frivilligheten få være med på å bestemme selv.

Litteraturliste

Sigmund Grønmo. *Samfunnsvitenskapelige metoder*. 2015. Fagbokforlaget

Dag Ingvar Jacobsen. *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 2015. Cappelen Damm Akademisk

Håkon Lorentzen og Line Dugstad. *Den norske dugnaden – historie, kultur og fellesskap*. 2011. Høyskoleforlaget

Wollebæk, Selle, Lorentzen, 2000. *Frivillig innsats*. Fagbokforlaget.

Dag Wollebæk, Per Selle. *Det nye organisasjonssamfunnet*. 2002. Fagbokforlaget

Lorentzen og Skinner. Frivillige i omsorgssektoren. 2019. Tidsskrift for velferdsforskning
https://www.idunn.no/tidsskrift_for_velferdsforskning/2019/01/frivillige_i_omsorgssektoren_muligheter_og_barrierer

Håkon Lorentzen og Laila Tingvold *Frivillig innsats – hindre i omsorgssektoren* Tidsskrift for omsorgsforskning 02/2018
(https://www.idunn.no/tidsskrift_for_omsorgsforskning/2018/02/frivillig_innsats_hindreio_omsorgssektoren)

Satellittregnskap for ideelle og frivillige organisasjoner, 2016

<https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/statistikker/orgsat/aar/2018-10-12?fane=om#content>

Meld. St. (2017-2018):

Leve hele livet — En kvalitetsreform for eldre

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-15-20172018/id2599850/>

Meld. St. 10 (2018–2019)

Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig — Den statlege frivilligheitspolitikken

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-10-20182019/id2621384/>

Nasjonalforeningen for Folkehelsen

<https://nasjonalforeningen.no/tilbud/aktivitetsvenn-for-personer-med-demens/>

Jákupsstovu, Beinta í (2012): Future Care for Elderly – Paid or Unpaid?

Paper/konferansebidrag, Nora Region Conference, Reykjavík, November 7th and 8th, 2012